

però també de l'arribada a Mallorca d'obres de mestres d'altres indrets i, per tant, de la importància del mecenatge i del fenomen colleccionista. En aquest sentit, cal recordar el seu article dins un volum sobre l'ordre de Malta a Mallorca del 2000 o sobre els Ribera que va posseir Antoni Gual, secretari del duc de Medina de las Torres en l'etapa del seu virregnat de Nàpols, publicat el 2009, i finalment el llibre cabdal sobre la rica col·lecció d'art clàssic i la pinacoteca del cardenal Antoni Despuig i Dameto (1745-1813) *El cardenal Despuig: Colleccionisme, Grand Tour i cultura il·lustrada* (Palma, 2013).

El treball i l'expertesa de Carbonell han estat reconeguts també fora de l'àmbit estrictament acadèmic amb diversos encàrrecs institucionals, com ara l'estudi i la catalogació del fons patrimonial d'art del Consell de Mallorca, fet primer com a conjunt el 2001, sobre el seu edifici històric el 2011 i de nou d'una manera més detallada sobre el fons de pintura el 2012. O també l'encàrrec de la catalogació del fons de pintura i dibuix del Parlament de les Illes Balears el 2015. L'Ajuntament de Barcelona també li va encarregar —amb la col·laboració de Rafael Cornudella— l'estudi científic del fons artístic del monestir de Pedralbes, que va donar lloc a un muntatge expositiu i museogràfic, «Pedralbes. Els tresors del monestir», de 2005.

Però, sobretot, ha estat la Generalitat qui li ha encarregat diversos llibres institucionals relacionats amb el Palau de la Generalitat, obra cabdal de la nostra arquitectura renaixentista. Aquesta dedicació, ja encetada d'una manera genèrica a la tesi de llicenciatura, va continuar amb un article del 2002 que precisa el trasllat de la capella de Sant Jordi a mitjan segle XVI, pren forma amb diverses aportacions en publicacions oficials els anys 2003, 2004 i 2005, i finalment culmina amb un estudi completíssim, *El Palau de la Generalitat de Catalunya: Art i arquitectura* (Generalitat de Catalunya. Departament de la Presidència, Barcelona 2015, 2 v.), dirigit per ell, amb la participació de diversos especialistes, i que analitza d'una manera exhaustiva tota la complexitat del monument i n'estudia el ric patrimoni artístic.

El doctor Carbonell és ara mateix l'estudiós més reconegut sobre el patrimoni artístic català i mallorquí d'època moderna, i gràcies al seu doble arrelament residencial a Barcelona i a Palma i a la seva recerca oberta i fluida en aquest dos àmbits, la seva incorporació enfortirà sens dubte la presència de l'Institut a les Balears i enriqueirà la capacitat investigadora de la nostra secció.

BONAVENTURA BASSEGODA

Miquel Molist Montaña (Manlleu, 1956). Catedràtic de prehistòria a la Universitat Autònoma de Barcelona. Va estudiar a la Universitat de Barcelona, on es va formar amb Joan Maluquer de Motes i Miquel Tarradell, i a la Universitat de Lió-2, on va fer un doctorat en prehistòria oriental i on va tenir l'oportunitat de treballar amb l'escola francesa d'André Leroi-Gourhan i amb Jacques Cauvin i el seu equip al Pròxim Orient. Ha estat director del Museu Nacional d'Arqueologia de Catalunya i ha comissariat exposicions en diversos museus. Ha estat investigador del programa Icrea Acadèmia i ha format o forma part del consell de redacció de diverses revistes científiques.

Ha centrat la seva recerca en dos grans àmbits d'estudi: la prehistòria recent de Catalunya i les primeres societats agrícoles al Pròxim Orient (Neolític). En el primer camp, ha estudiat l'hàbitat i les formes d'enterrament de l'edat del bronze final a la zona de l'Alt Ter, amb la necròpolis de Collsavenc (Tavertet). Va participar en la descoberta i excavació d'un conjunt de nou sepultures monumentals, entre les quals hi ha la del Padró (Tavertet), i va obrir les portes al reconeixement d'un nou tipus de sepultures megalítiques («cambra o cista amb túmul complex») datades ja a finals del Neolític antic.

Ha estudiat el poblament prehistòric de les serralades del Prepirineu i Pirineu Oriental, la Garrotxa i l'Alta Garrotxa. Ha excavat durant deu anys l'hàbitat de la Bauma del Serrat del Pont (Tortellà, Garrotxa), un abríc de grans dimensions amb una seqüència estratigràfica que va des de l'època romana fins al període mesolític.

A partir de 2006 va iniciar el projecte «La prehistòria al Pla de Barcelona», que encara continua vigent, en col·laboració amb el MUHBA i amb el Servei d'Arqueologia de l'Ajuntament de Barcelona. L'estudi de jaciments com el de la Caserna Sant Pau del Camp, el carrer Reina Amàlia o la plaça de la Gardunya posen en evidència un entramat de petits assentaments i zones d'enterrament a les àrees dels actuals barris del Raval i de la Sagrera entre mitjan VI i el II mil·lenni cal BC.

La segona gran línia de la seva recerca se centra en la zona del Pròxim Orient. Va fundar el grup de recerca «Seminari Arqueologia Prehistòrica del Pròxim Orient, SAPPO», que ha anat creant aliances amb grups nacionals i internacionals. Ha excavat en les zones desèrtiques de Síria, com ara a Umm-el-Tlel (El Kowm) (1987-1995); a la vall de l'Eufrates, per exemple a Tell Halula (1991-2011), o a Chagar Bazar (Djezirée) (1999-2010), i a Turquia, com ara a Akarçay Tepe (sud-est d'Anatòlia) (1999-2008).

Tots aquests projectes se centren en l'estudi dels primers poblats agrícoles, amb una anàlisi de la seva caracterització cultural i socioeconòmica. El canvi que representa el pas de grups de caçadors/recol·lectors a establiments sedentaris s'analitza amb una dinàmica interdisciplinària que permet aproximar-se a una de les transformacions més significatives de la humanitat en el bressol d'aquest canvi —la vall de l'Eufrates— i des d'on es va transmetre cap a altres parts del món, en particular a Europa, inclosa la península Ibèrica. La presència d'un equip d'especialistes en bioarqueologia és fonamental, donada la problemà-

tica dels primers cultius o animals domesticats. No es tracta solament d'una aproximació biològica, imprescindible, sinó de la seva interrelació amb la dinàmica dels grups humans.

De les aportacions fetes per Miquel Molist cal destacar, en primer lloc, l'estudi dels processos de sedentarització i formació dels primers poblats a les excavacions de Tell Halula i d'Akarçay Tepe, on la inversió de treball i la innovació en les formes d'hàbitat i del treball arquitectònic es vinculen a les noves formes de producció i de subsistència. Les cases construïdes amb tovot i enlluïdes amb cal formen un teixit dens, homogeni, amb capacitats d'emmagatzematge similars o materials de rebuig semblants. Tanmateix, en aquesta fase incipient de les societats camperoles es detecten ja diferències entre les cases que es veuen en l'accés als productes o materials d'origen exogen per part de les diferents unitats familiars (representades per les distintes cases). La descoberta de les sepultures als subsols de les cases, amb una vinculació molt directa entre la població enterrada (amb el seu aixovar) i la unitat familiar, ha permès veure que només alguns membres d'aquesta comunitat tenien accés a determinats productes com el coure natiu o els collarets de calcedònia, entre d'altres. És a dir, a xarxes de circulació de productes semipreciosos. Hi hem de veure l'origen de la desigualtat? És probable, i és una de les hipòtesis en les quals es treballa actualment per definir-ne bé les característiques.

Una altra aportació important és el de l'origen de les produccions ceràmiques. La renovació de les dades en aquests darrers vint anys de recerca, moltes de les quals originades i contrastades a partir de les investigacions dels jaciments de la zona de l'Eufrates estudiats i dirigits per Miquel Molist, ha estat molt significativa. Es constata l'aparició de la ceràmica simultàniament en diferents àrees del sud-est d'Anatòlia i el nord-est de Síria, en un període de temps precís i curt, i ben situat entre el 7000 i el 6900 abans de la nostra era. D'altra banda, des de l'inici es constaten vasos destinats a la cocció d'aliments. Recordem que abans es pensava que els primers atuells ceràmics estaven destinats a l'emmagatzematge.

Des de l'any 2014, amb la professora Anna Maria Gómez Bach de la UAB, treballa a la regió del Kurdistan iraquiana en l'estudi de les primeres societats agrícoles en unes àrees ecològiques singulars com són les muntanyes del Zagros, el jaciment de Gird Lashkir (Erbil), situat a l'anomenada Alta Mesopotàmia, i el jaciment del VI mil·lenni cal BC de Banahilk (Soran), situat a prop de Shanidar, en ple Zagros septentrional.

Aquest projecte, en curs, contribueix a omplir un buit de coneixement en les àrees més orientals del Proper Orient, fruit de la difícil situació política i militar de les darreres dècades. La zona de contacte entre Mesopotàmia i el Zagros septentrional sempre s'ha caracteritzat per un ampli fenomen de ramaderia de transhumància. És una zona de connexió entre les planes del Tigris i les zones altes i afavoreix els desplaçaments estacionals dels ramats. Encara avui, algunes poblacions de caràcter seminòmada es dediquen a aquesta activitat i podrien tenir un origen a l'època de la prehistòria recent, prolongat al llarg de la protohistòria i la història antiga. Es tracta de la recerca d'un altre sistema d'origen i consolidació de les societats camperoles. En la primera fase, actualment en curs, s'han descobert diversos assentaments dels darrers caçadors recol·lectors, s'està excavant un poblat del període de les primeres societats camperoles al peu de les altes muntanyes del Zagros del Kurdistan i també s'estan duent a terme l'estudi i l'excavació d'un assentament d'Erbil com a exemple d'ocupació a la plana. Els resultats mostren un altre component molt interessant: la caracterització de les «cultures arqueològiques» al llarg d'un ample territori i en un espai temporal ben definit. Així, l'exemple més clar és la definició de les característiques materials de les diferents cultures com la d'Halaf o l'Hassuna, entre d'altres, en les zones situades entre l'oest i l'est del Proper Orient, on definir els fenòmens sociològics i històrics és fonamental perquè van ser el motor del canvi. Uns mosaics culturals en l'espai i el temps en els quals tenen lloc els fenòmens d'intercanvi, de difusió i de mobilitat dels grups humans. Els resultats d'aquestes recerques s'han publicat en revistes especialitzades i en llibres o monografies científiques tant nacionals com internacionals.

Cal fer menció també de la seva activitat en l'àmbit museístic, en el qual destaca el període que va ser director del Museu Nacional d'Arqueologia de Catalunya (2000-2004). Als anys vuitanta del segle XX havia estat nomenat pel Departament de Cultura de la Generalitat director del Museu Comarcal del Montsià (Amposta). Les mostres temporals efectuades en diferents museus (National Museum of Damascus, MAC, Museu de la Garrotxa, etc.) són sovint un mitjà més de la difusió dels projectes arqueològics ja realitzats. Entre les exposicions més recents cal citar «Els primers pagesos al Pla de Barcelona», de la qual fou comissari conjuntament amb Anna Maria Gómez Bach en una mostra exposada al MUHBA del 29 d'abril de 2016 al 12 de febrer de 2017.

MARTA PREVOSTI